

KAKO ODMJERITI VRIJEME BEZ NEBA? *

Ljiljana Filipović

*Dugo je vjerovao da prohodi šumom, po omamljujuće toplom vjetru, koji kao da puše sa svih strana i pokreće drveće nalik zmijama, u uvijek jednakom sumračju... sam, u borbi sa zvijeri. Prvih se dana i noći, ili su to bili samo sati, kako odmjeriti vrijeme bez neba, pokatkad upitao što li je ispod tla što se pod njegovim koracima ziba kao da diše, koliki je taj sloj iznad onog neznalog dolje i dokle će ga držati izvan utrobe svijeta.*¹

Može li se tako odrediti kad počinje neki događaj? Heraklo Heinera Müllera hoda, otežalih nogu i ne razmišlja o eksploziji kontinuiteta, vremenskim procjepima, uzbudljivim crvotočinama vremena, iscrpljujućim krizama koje znače mišljenje, i dokle to one misle trajati i oduzimati mu vrijeme. Živi. Unatoč Heri. I prepadima na njegov život.

Ni ne sjeti se odgonetnuti kad počinje neki događaj jer se ne može osloniti na misao. Usred je njega, zbivanja, to je jedino što zna. Zna i da je on sam sjećanje i budućnost. Ne pita se što je *savršena* budućnost.

* Susretljivo ekskluzivno ustupljeni ulomak iz nove knjige *Život kakav nije, jest* autorice Ljiljane Filipović u izdanju zagrebačkog Sandorfa na čemu iskreno zahvaljujemo.

1 Müller, H. (1999) *Herakles 2 oder die Hydra*, Werke 2: Die Prosa, ffm: Suhrkamp, 94–98 ...*wie konnte er die Zeit messen ohne Himmel* ...Heiner Müller, *Heraklo 2 ili Hidra Odjek*, Revija za umjetnost, nauku i društvena pitanja, br. 3–4, str. 10–11, Sarajevo, prijevod M. Kopic.

Za njega. Za bilo koga. Kako bi ona trebala izgledati.

Razmišlja o tome kako je možda predugo na putu, *duže od zemaljskoga vremena.*

Jasno je da ne zna gdje se nalazi. Müllerov Heraklo. Bilo čiji Heraklo. Heraklo. Bilo koji. I najpoznatiji koji je došao prevarom na svijet. Odabrao slavan i težak život.

Može se jedino pitati je li možda i šuma kojom hoda samo to još imenom te je i to čudovište koje treba ubiti, koje je vrijeme pretvorilo u izmet u prostoru,² tek ime neće neraspoznatljivog.

Drveće ga obgrljuje. Sve mu je jasnije da je šuma kojom je mislio da korača zvijer što ga je nosila u ritmu svojih koraka, zibanje tla bili su njezini udisaji, a vjetar njezin dah.

Spoznaje da je i trag koji je pratio njegova vlastita krv, a šuma koja je bila zvijer, uzimala je uzorke njegove krvi.

Zna da je *potrebno prilagoditi se pokretima neprijatelja. Izmaknuti im, preduhitriti ih. Doskočiti im.* Ili možda ne.

Zahvaljuje svom autoru na upozorenju: *Naš svijet i naše društvo su ugroženi. Ali gdje, tko je i što je naš neprijatelj?*

Je li on to sam?

Ponekad je *odugovlačio s ponovnom izgradnjom sebe iz straha od pobjede koja je mogla biti tek uništenje zvijeri.*

A ta je *njegovo boravište.*

Može se samo smijati samoproždirujućoj apokalipsi.

Ipak, njegov ga je autor učio *čitati stalno drukčiji plan.*

Preživljavanja?

2 Müller, H. (1999) *Herakles 2 oder die Hydra*, Werke 2, op. cit.

Glasovi junaku žrtvovanih:

Prvi glas: *Mora mene ubiti! Nemejskog lava. Da bi preživio. Svatko zna prvoga, podsjeća Heraklo Anne Carson.³ Preumoran sam da bih se nasmiješio nakon toliko stoljeća. Samo sam lav. Heraklu Anne Carson rekli su da je jedini način da me se usmrti da mi se ubije glavu. Pao sam s Mjeseca. Možda. Zeusov sam i Selenin potomak. Onda mi je Heraklo polubrat. Možda. Rođen sam da ga iskupim. Ili sam Tifonov i Ehidnin potomak. Možda. Ili Himerin. Možda. Čekam da me zadavi vlastiti polubrat. Heraklo. Da bi sebi oprostio što je pobio vlastitu djecu. Iako mu je Hera pomračila um. Tek je kasnije spoznao samog sebe. Poslije su nas često crtali. I Rubens. Dok me Heraklo davi.*

Drugi glas: *A meni mora odsjeći zmijske glave! Meni Lernejskoj Hidri. Herinoj ljubimici! Otrovna daha. I sad tu čekam Herakla u Lernejskom jezeru. Da bi mogao biti zaštitni lik Olimpijskih igara. Sada to još ne znam. Trebala bih biti moćnija od njega. Od demokracije, slobode, i slobodnog mišljenja. Možda sam smišljena tek kasnije. Možda nisam uopće postojala.*

Treći glas: *Nevjerojatno, al' mene Kerinejsku košutu, mora uhvatiti. Da nisam posvećena Artemidi, ne bi me lovili. Da joj nisam poklonom ne bih imala zlatne rogove. I bronzana kopita. Da nisam njezina, ne bi me Heraklo samo ulovio nego i ubio. Da se iskupi za smućenost kojom ga je Hera izmučila. To ona može uvijek. Ni on ni ja nismo krivi. Moć je čudovište. To valjda svi znaju. Ne obaziru se.*

Četvrti glas: *Tko sam ja? Ah kako sam se volio igrati Arkadijom. Pored goleme močvare. Plašiti. Neukroćen. Potežak. Čupav. Uvalili su me Heraklu. Kao žrtvu. Mene, Erimantskog vepa! Morao me odvesti Euristeju. Iscrpljenog me otjerao u duboki snijeg. Zarobio, svezao, I podigao dovršavajući tako svoj četvrti zadatak. Euristej se prestravio. Priča se da su kljove sačuvane u Apolonovom svetištu moje. Pojma nemam. Ne treba previše o tome misliti. Nostalgija je zemlja koja ne postoji. Ali beskrajna je.*

Peti glas: *To je neki zadatak? Počistiti štale. Neko poniženje? Krasno. Pa ja sam Augije. Helijev sin. Stado mi je blagoslovljeno. 300 crnih bikova, 200 plodnih bikova i 12 srebrnobijelih bikova koji brane cijelo stado. Još bih trebao*

3 Carson, A. (2021) *H of H Playbook*, New York: New Directons Publishing Corporation

i čistiti štale! Nisam kriv da je Heraklu zadatak da sve mora isprazniti i očistiti u jednom danu. Preusmjerio je rijeke Alfej i Penej prema štalama. U roku od nekoliko sati, posao je bio gotov. I ja bih mu za to morao dati desetinu stoke? Ha ha ha. I zato sam morao biti ubijen. Izdajnici. Oholice. Hibris ih muči.

Šesti glas: Jesmo li nastale iz istog izvora kao i matematika? Lebđele smo iznad Stimfalskog jezera. Uostalom ptice smo. Ima li što zanimljivije? Zanosnije? Od slobode. Od leta. Tko vam je kriv što ste ga se odrekli. Zaboravili letjeti! Posvećene smo Aresu. S brončanim smo kljunovima. Malo smo se zaigrale. Dohvatile ljude. A tko ne bi iskoristio pandže i oštra, metalna pera? Tako bi mi i dalje po mraku da Atena i Hefest nisu pomogli Heraklu dajući mu čegrtaljku. Poletjele smo. Gađao nas je strijelama i poubijao. Mi preživjele nikad se više nismo vratile u Grčku.

Sedmi glas: Bio jednom bik kojeg Minos nije htio žrtvovati Posejdonu. To je moja priča. Taj sam Kretske bik koji je ili odveo Europu ili, možda onaj s kim je Pasifaja začela Minotaura. Ne sjećam se. Bljuvao sam vatru. Dugo smo se borili. Pobjedio me je i odnio u Mikenu. Euristej me je htio posvetiti Heri. Odbila ga je. Takav poražen samo bih veličao Heraklovu snagu.

Osmi glas: Mi smo pripovijest žrtvovanih Diomedovih konja. Hranio nas je ljudskim mesom. Heraklo nas je morao ukrasti. Lako je to napravio. Nahratio nas je Diomedom. Hm, možda smo i pojeli njegova ljubavnika Abdera? Taj je pazio na nas dok se Heraklo borio s Diomedom. Da da. Sigurno smo ga smazali. Servirao nam je i Diomeda. Odmah? Ah tko bi se više toga sjećao. Euristej je naredio da nas odvedu na Olimp i žrtvuju Zeusu, ali taj nije bio zainteresiran i poslao je na nas vukove, lavove i medvjede. Ili nas je možda Heraklo ipak pustio da slobodno lutamo Argom?

Deveti glas: On treba moj pojas!!! Za Euristejevu kćer! Tko je uopće ta? Još jedan zalog za Heraklovo iskupljenje! Hipolitin pojas! Kraljice ženskog ratničkog naroda Amazonki! Pojas mi je poklonio otac Ares. Hera je nahuškala Amazonke protiv Herakla. Bio ih je prisiljen pobiti i tako se dokopao mog pojasa. No možda sam mu ga i ja svojevrijedno dala. Neću to nikada nikome otkriti.

Deseti glas: Čuo sam komešanje, došao sam naoružan, upozorili su me da je deseti Heraklov zadatak Gerionovo stado. Moje! Sina Hrisoara i Kalioroje, kćeri Titana Okeana, Troglavog diva. Došao sam sa tri štita, tri koplja i

tri kacige. Heraklo me je ubio strijelom koju je umočio u otrovnu krv lernejske Hidre. Heraklu je naređeno da stoku odvede Euristeju. No da ga namučí Hera je na nju poslala obada i poplavu. Heraklo je podigao dva ogromna kamena smanjivši razinu vode, spriječivši tako navalu morskih čudovišta. Ti se stupovi kod Gibraltara i danas nazivaju Heraklovi stupovi. Siguran sam da su još tamo. Ili bar u vašim snovima. Potom je odveo stoku Euristeju. Posvetili su je Heri. Al što me briga za to. Mene troglavog više nema.

Jedanaesti glas: Je li sreća vječna? Pripazite je se. Tu na samom kraju svijeta sa stotinu glava čuvam vječnu mladost. I besmrtnost. Da sam neki zmaj na Istoku, bio bih svet. Ovako sam samo Ladon. Potrošni zmaj. Ubio me je iz daljine. Ma nek si uzme te jabuke. Zlatne! Ako mu o tome ovisi život. Baš bi on to mogao da Hesperide nisu nešto Atlasu. Kćeri? Tko bi ga znao. Euristej se bojao jabuka te ih je Heraklo dao Ateni koja ih je poslije vratila. Hm, kome?

Dvanaesti glas: Znam ja bijesno lajati. Dovoljno da uplašim Euristeja i da me Heraklo vrati u Had. Samo njemu može pasti na pamet da nekoga pošalje po mene. Kerbera. A što ću mu ja? S tri glave? Ne može me ni pomaziti. Ni moj zmijski rep. Dobro, možda mu je bilo do jedića koji nastaje od moje sline. Dok je bio u podzemlju, Heraklo je oslobodio Tezeja i Pirita, koji su ondje bili zatvoreni jer su pokušali oteti Hadovu Perzefonu. Ma da nije njezin brat teško da bi dobio dopuštenje da me uhvati. Al' eto pod uvjetom da me ne ozlijedi.

Preživjeli Heraklo: Hera mi nikad nije oprostila što je Zeus spavao s mojom majkom Alkmenom. Mračila mi je um kad god joj se prohtjelo. A ime su mi dali da bi umirili njezin bijes. Herina slava. Dejanira mi je umočila košulju u kojoj je bila Hidrina krv. Da ne bih bio s nekom drugom. Zamolio sam da me spale na lomači da mi prekinu patnje. Nakon smrti, bogovi su me učinili besmrtnim. Lomača je spalila ljudsko u meni. Navodno je ostalo samo božansko. Ali tko o tome išta zna.

Zbor Ann Carson: And if most of the creatures he slew seem just animals doing what animals do, it's up to you to express skepticism.⁴